

ÚVOD

Viereckschanze patří mezi nejpůsobivější pamětihodnosti pravěkého kulturního rozvoje mezi Alpami, Horním Rýnem a řekou Inn. Některé z nich jsou v krajině stále viditelné, zatímco jiné jsou již zcela nezřetelné (*Bollacher 2009, 13*).

I když se tento zvláštní fenomén nacházel v bezprostřední blízkosti rozpínající se Římské říše, nebyl v centru pozornosti starověkých historiků a etnografů.

Christian Bollacher se domnívá, že toto téma si zaslouží další studium a také kritické přezkoumání dosud definovaných interpretačních přístupů (*Bollacher 2009, 13*).

Velký přínos pro poznání problematiky viereckschanzí má zejména metoda leteckého snímkování, díky které se podařilo objevit již více než 300 objektů, jejichž výklad je dodnes předmětem zájmu archeologie.

POČÁTKY VÝZKUMŮ

Počátky systematických výzkumů můžeme spatřit již v roce 1896, kdy Karl Schumacher zkoumal viereckschanzi v Hardheim-Gerichtstettenu. Výklad těchto průkopnických úspěchů byl již několikrát předmětem diskuse.

Roku 1930 formuloval Friedrich Drexell interpretaci rozšíření kultu na viereckschanzích. Tato domněnka byla poměrně dlouhou dobu podporována mimo jiné také Klausem Schwarzem, jenž v letech 1958-1963 zkoumal bavorský Holzhausen (okr. Mnichov) (*Bollacher 2009, 13*). S výkladem výhradně kultovní funkce se setkáváme také ve výsledcích výzkumů ze sedmdesátých a osmdesátých let z lokalit Fellbach-Schmidlen (okr. Rems-Murr) a Ehningen (okr. Böblingen), což je však vysvětlováno potřebou přizpůsobit se obsahu výkladů Klause Schwarze.

Ke zpochybnění teorie kultu vedl do jisté míry objev tzv. „Schmidenerovy šachty“, kde analýzy odhalily v částech zásypu rozkladné produkty hnoje. Poukázaly i na fakt, že šachta byla v určité fázi využívána jako studna (*Bollacher 2009, 14*). To má v souvislosti s viereckschanzemi nejen kulturní, ale i historický význam. Pro pozdně laténské prostředí v jižním Německu to znamenalo zisk informace o rozvoji ustájení dobytka. Bollacher odkazuje na Körberova zjištění, že samotná osada i související zemědělství a chov hospodářských zvířat musely být umístěny v bezprostřední blízkosti (*Bollacher 2009, 15*).

Ve zprávě Franze Fischera, který byl rovněž zastáncem kultovního výkladu, z roku 1991 autor zvažuje drastické znečištění „kultovní studny“ hnojem zvířete jako důsledek činnosti násilných

obrazoborců. Považoval za legitimní hledat protagonisty údajného obrazoborectví i v prostředí raně křesťanských misionářů (*Bollacher 2009, 15*).

Sám Schmidener se však domnívá, že k otravě studny došlo asi jen sedm století po dendrochronologicky stanoveném termínu, kdy na pozadí stála počínající christianizace.

Nakládání s výsledky těchto archeologických výzkumů pak bylo označováno jako „klasický kompromis“ (*Bollacher 2009, 14*).

V letech 1989 - 1992 byly realizovány, v souvislosti s rozvojem průmyslové zóny, neobvykle rozsáhlé studie viereckschanze u města Bopfingen-Flochberg.

Velkým přínosem tohoto výzkumu byly doklady o umístění viereckschanze na zřejmě již od pradávna osídlených místech (*Bollacher 2009, 15*).

K „přehodnocení všech dosavadních hodnot“ se rozhodl Helmut Birkhan v roce 1993, a to právě na základě objevu z Bopfingen-Flochbergu (*Bollacher 2009, 14*).

Co se týče pohledu na problematiku interpretace jevu viereckschanzí, kterou Bollacher považuje za podhodnocenou, sice nebylo dosaženo pokroku, ale otevřely se dveře rozvoji nových strategií a návrhů interpretačního problému. Jednalo se zejména o otázku, zda je striktní oddělovat „kultovní“ a „světské“.

Přítomnost výrazů jako „multifunkčnost“ a „složitost“ v interpretacích značí dle autora, v tomto ohledu touhu po inkluzivním přístupu.

Ten se pravidelně setkával s pokusy o zařazení viereckschanzí v kontext dobových sociálních a ekonomických souvislostí. Jednalo se zejména o myšlenku jejich existence jako nejnižší politické a náboženské jednotky v sídelní struktuře venkova, a to ve smyslu místních vládních center (*Bollacher 2009, 16*).

Venkovské sídelní struktury střední a pozdní doby laténské v podhůří Alp

Naše znalosti středního a pozdně laténského osídlení oblasti jihoněmeckých podhůří Alp jsou stále nedostatečné. Opevnění oppid a viereckschanzí lze poměrně snadno identifikovat, a tím prosadit rozšíření nálezového obrazu o počty krajinných oblastí, které však při nedůkladné práci v terénu zůstávají často nesrozumitelné.

Určité povědomí se v Bavorsku rozšiřuje nejen díky výzkumům lokality Manching, ale i Berching-Pollanten (okr. Neumarkt).

Jako přínosné se však ukázaly i menší výzkumy, jako např. na Sallmannsberg v blízkosti Landshut nebo Künzinga (okr. Deggendorf).

Zvláště zajímavé jsou také záchranné výzkumy, které se udály v oblasti Mnichova v posledních desetiletích. Archeologické objekty, jako ty v Aschheim-Dornachu (okr. Mnichov) a Poing (okr. Ebersberg), přispěly k poznání struktury osídlení odlehlých venkovských oblastí v době laténské (*Bollacher 2009, 183*).

Nejostřejší obraz struktur osídlení se nachází v Poing, kde se jedná o pozdně laténské nálezové situace. Byla zde objevena skupina šesti volně rozptýlených usedlostí, jejichž orientace je S->Z. Není však možné přesně posoudit jejich simultánnost nebo posloupnost (Bollacher 2009, 183).

Jednotlivé usedlosti byly objeveny také na nalezišti Aschheim-Dornach při výkopu kanalizačního řadu v roce 1989. Zde mohla být odkryta pouze část (Bollacher 2009, 184).

Mnohem rozsáhlejší výzkumy se uskutečnily v průmyslové zóně Dornach v letech 1993 až 1999. V jejím nálezovém obrazu není možné datovat drtivou většinu rozpoznatelných kůlových staveb.

Nelze tedy rozhodnout jestli byla tato osada tvořena neustálým rozvojem struktur, zda má venkovské zvyky, či je tvořena vrstvami jednotlivých usedlostí. Přítomnost studny může naznačovat vícefázový proces (Bollacher 2009, 184).

Venkovský charakter má také pozdně laténský Eching (okr. Freising). V sídelní oblasti bylo na ploše 140 x 140 m rozmístěno více než dvacet jednolodních kůlových staveb. Kromě studny se zde nacházelo také pět polozemnic, datovaných do LT D2. Na základě objevu zlomku a polotovaru spony typu Almgren 18a v nálezovém fondu náležela tato lokalita, dle badatelky Sabine Rieckhoff, k „jihovýchodní Bavorské skupině“.

Vůči takovému datování stojí Enchingerova otázka, zda osídlení viereckschanze již nebylo ukončeno, anebo se ke konci neblížilo (Bollacher 2009, 184).

Pro účely této studie uvádí Bollacher významná zjištění z Aschheimu a Poing, ležících v těsné blízkosti plochy viereckschanze.

V minulosti byl opakovaně vyjádřen předpoklad, že pozdně laténské aktivity jsou rozlišitelné i v prostředí malých venkovských sídel. Protože příslušná naleziště dodnes nebyla vykopána, leží expanze a struktura těchto sídlišť v temnotě.

V Bavorsku jsou známé viereckschanze v jejichž bezprostředním okolí je registrován střet středního a pozdně laténského osídlení. Patří mezi ně inventář z Kreuzpullachu a Deisenhofenu (oba okr. Mnichov), Schwaiblruthu (okr. Dingolfing-Landau), Stephansposchingu (okr. Deggendorf), Bad Höhenstadtu (okr. Pasov), Pettingu a Truchtlachingu (okr. Traunstein) (Bollacher 2009, 185).

Teprve po uvedení výsledků výzkumů v Poing a Aschheimu můžeme hledat v povaze mladolaténské kulturní krajiny něco víc.

Michael Schefzik konstatuje, že hustota výskytu, stejně jako absolutní počet zahloubených sídlištních objektů je nápadně nízká (Bollacher 2009, 185).

Rozsáhlé výzkumy prokázaly, dle Schefzikova očekávání, roztroušení jednotlivých nálezů z mladší doby laténské v pravidelných vzdálenostech. Jednalo se hlavně o jámy, polozemnice, anebo studny. Celkově tedy situace působí tak, že nízká intenzita zastoupení odkazuje spíše na krátkodobě obývané prostory (Bollacher 2009, 185).

K odhalení izolovaných usedlostí by, dle Bollachera, mohlo napomoci seskupování keramiky produkované na usedlostech, či poznatky z výzkumů analogických lokalit v Poing a Aschheimu.

Nálezy pozůstatků kůlových staveb bez znatelného napojení struktur v malé osady či vesnice pocházejí z Gaukönigshofenu (okr. Würzburg), Haunstettenu (okr. Ausburg), Nördlingenu (okr. Donau-Ries), Münsingen-Apfelstettenu (okr. Reutlingen), Ulmu-Eggingenu a Langenau (oba okr. Alb-Donau), stejně tak i z Heidenheim-Schnaitheimu (okr. Heidenheim) (Bollacher 2009, 185, 186).

Jsou však sporné vzhledem k velikosti i vzhledu osad a povaze jejich zapojení se do sídelních struktur regionu.

Uzavřený celek se zdá v rozporu s opevněným dvorcem v Heilbronn-Neckargartachu (okr. Heilbronn). Byla zde rozpoznána centrální kůlová stavba o rozloze 42m², k níž přiléhají dvě menší, sestávající ze čtyř kůlů. První z nich může být vykládána jako sýpka, kdežto druhá blíže kruhové palisádě, musela fungovat jako brána. Celý komplex byl předběžně datován na základě keramických nálezů z jámy, která byla objevena v severozápadní části objektu (Bollacher 2009, 186).

Správnost klasifikace pozdně laténského dvorce ukážou průzkumy sousedních viereckschanzí.

Autor poznamenává, že viereckschanze byly vytvářeny na podkladu patrně podřízených malých sídel, které se od nich liší především jednoduchostí budov a jejich nestrukturovatelném šíření v prostoru, stejně tak i méně komplikovaným návrhem opevnění.

Protože v okrese Riedlinger nebyly provedeny systematické prospekce, není v současnosti možné objasnit laténské osídlení okolí „Klinge“ (Bollacher 2009, 187).

Analogie k této problematice však můžeme hledat devět kilometrů jihozápadně od tohoto místa, kde se nachází Heuneburg, jenž je po mnoha desetiletí cílem archeologických výzkumů.

V letech 1999-2003 byl pod vedením Siegfrieda Kurze proveden intenzivní výzkum osídlení z pozdní doby halštatské na Heuneburgu (Bollacher 2009, 188).

Zachování valů a příkopů zde bylo možné zejména díky rozsáhlým lesům. Ukazuje se však, že jejich kumulace nevyjadřují realitu pravěkého osídlení, ale pouze místní příznivé podmínky (Bollacher 2009, 188).

Autor dále věnuje pozornost především nálezům z mladší doby laténské, pocházejících z okolí.

V bezprostředním sousedství Heuneburgu byl v tomto období zaznamenán pokles osídlení. Keramický nálezový fond, čítající přibližně 30 kusů, je však dostatečný k prokázání přítomnosti aktivních osad (Bollacher 2009, 188).

Zahrnuje jak hrubší keramické zlomky, tak i tuhované. Dominují hrnce typu I a II (Bollacher 2009, 190).

Závěrem Christian Bollacher konstatuje, že hypotéza socioekonomického statutu viereckschanzí je považována za předpoklad pro budoucí interpretace (Bollacher 2009, 193).

Literatura:

Bollacher, Ch. 2009: Die keltische Viereckschanze „Auf der Klinge“ bei Riedlingen. Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg, 88. Stuttgart.